

Review Article: Travel Medicine Residency Training in Thailand and Foreign Countries

*Juthamard Vongsuteera, Thidaporn Laoluekiat**

*Satinee Chucherd, M.D.***

*Natapol Supanatsetakul, M.D., Ph.D.(Pathology)****

Abstract

Travel-related health problems can be occurred in both the travelers themselves and the general population introduced by a traveler. Preventive medicine, especially travel medicine, is dealing with not only taking care of the travelers' health throughout the journey, but also acting on the disease surveillance and prevention from a spreadable disease associated with travelers. The first recognized residency training program in preventive medicine (travel medicine) has been operated in Thailand since 2014. This 3-year residency training program includes preventive/travel medicine training, clinical tropical medicine training and research training, under the supervision by Preventive Medicine Association of Thailand and The Medical Council of Thailand. Currently, there are 2 main residency training institutes, consisting of the Faculty of Tropical Medicine, Mahidol University and the Institute of Preventive Medicine, Department of Disease Control, Ministry of Public Health. There are 5 training positions per institute available each year. Two candidates have been successfully graduated in the first batch from the Faculty of Tropical Medicine, Mahidol University last year. In foreign countries, there are several training programs in travel medicine. Most of them are short courses, and the applicants can be doctor, nurse, or other medical personnel practicing in travel medicine. An examination for the internationally recognized certificate of knowledge in travel medicine is available by International Society of Travel Medicine (ISTM). Useful information and websites are also included in this article for medical students, doctors, and others who interest further study in travel medicine.

Keywords: Travel medicine, Residency training, Training in travel medicine, Medical education

**The 6th year medical students, Faculty of Medicine, Naresuan University*

***Department of Family Medicine, Faculty of Medicine, Naresuan University*

****Corresponding Author, Foreign Language in Medicine Learning Support Unit (FLM-LSU), Department of Pathology, Faculty of Medicine, Naresuan University*

บทความวิชาการ: การฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ สาขาเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวในประเทศไทย และต่างประเทศ

จุฑามาศ วงศ์สุธีรา, ธิดาพร เหล่าลือเกียรติ*

สาธิตี ชูเชิด, พ.บ.**

ณดพล ศุภณัฐเศรษฐกุล, พ.บ., ประด. (พยาบาลวิชาชีพ)***

บทคัดย่อ

การเดินทางและท่องเที่ยวอาจส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาได้ ทั้งปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นกับตัวนักท่องเที่ยวเอง และปัญหาสุขภาพของประชาชนทั่วไปที่เกิดจากนักท่องเที่ยว สาขาวิชาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวเน้นความสำคัญในการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยวทั้งก่อนเดินทาง ระหว่างเดินทาง และหลังการเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งเฝ้าระวัง และป้องกันโรคที่อาจเกิดการระบาดตามมาจากนักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยได้จัดให้มีการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวเป็นประเทศแรกตั้งแต่ปี 2557 ที่ผ่านมามีหลักสูตรการฝึกอบรมมีระยะเวลา 3 ปี อยู่ในความรับผิดชอบของสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย และแพทยสภา มีสถาบันฝึกอบรมหลัก 2 แห่ง ได้แก่ คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข โดยสามารถรับเข้าฝึกอบรมได้สถาบันละ 5 คนต่อปี ในต่างประเทศ มีการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวแตกต่างกันหลายหลักสูตร ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจเป็นแพทย์ พยาบาล หรือบุคลากรทางการแพทย์อื่นที่สนใจและปฏิบัติงานทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวได้ รวมทั้งมีการสอบเพื่อประกาศนียบัตรรับรองความรู้ในระดับสากลด้วย บทความนี้ได้รวบรวมแหล่งข้อมูลและเว็บไซต์ของหน่วยงาน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักศึกษา แพทย์ และผู้ที่สนใจศึกษาต่อทางด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวต่อไป

คำสำคัญ: เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว, การฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน, การฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยว, แพทย์ศาสตร์ศึกษา

*นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 6 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

**ภาควิชาเวชศาสตร์ครอบครัว คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

***ผู้ให้ติดต่อ, หน่วยสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศทางการแพทย์ ภาควิชาพยาบาลวิชาชีพ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทนำ

เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว เป็นแขนงหนึ่งของเวชศาสตร์ป้องกัน (preventive medicine) ที่อาศัยความเชี่ยวชาญเชิงสหวิทยาการ

ในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชากรในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและท่องเที่ยว ทั้งปัญหาสุขภาพของตัวนักท่องเที่ยวเองที่เกิดขึ้นก่อนการเดินทาง ระหว่างเดินทาง และหลังจาก

การเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งปัญหาสุขภาพของประชาชนทั่วไปที่เกิดจากนักท่องเที่ยว เช่น การระบาดของโรคติดต่อข้ามประเทศ^(1,2) จำนวนนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ในปี 2560 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางมายังประเทศไทยจำนวนรวมทั้งสิ้น 35,381,210 คน มากกว่าเดิม 32,529,588 คน ในปี 2559 หรือเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 8.77⁽³⁾ ส่งผลให้เกิดรายได้เข้าประเทศมากกว่า 1,800 ล้านบาท และมีอัตราการเติบโตมากกว่า 11% ในช่วงระหว่างปี 2559-60 ที่ผ่านมา⁽⁴⁾ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวสามารถส่งผลทางด้านลบ ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพต่างๆ ตามมาได้ ตัวอย่างเช่น โรคอุจจาระร่วงในนักท่องเที่ยว (traveller's diarrhea), โรคระบบทางเดินหายใจ, โรคติดเชื้ออื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการเดินทาง, ภาวะเมาการเคลื่อนที่ (motion sickness) เมาเวลา (jet lag), อุบัติเหตุและการบาดเจ็บ, สถานที่เสี่ยงเหตุร้าย, ภัยธรรมชาติ และโรคระบาด^(2,5,6) องค์การอนามัยโลกและหน่วยงานในหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับ เวชศาสตร์การท่องเที่ยว (travel medicine) และอนามัยการท่องเที่ยว (travel health) โดยมีการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ได้แก่ สมาคมเวชศาสตร์การท่องเที่ยวนานาชาติ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์, ศูนย์ประสานงานวิชาการเวชศาสตร์การท่องเที่ยว ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์และอิตาลี, สมาคมเวชศาสตร์การท่องเที่ยวระดับภูมิภาค ในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ณ ประเทศสิงคโปร์⁽⁷⁾ เพื่อติดตามและเฝ้าระวังโรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (travel-associated disease) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดเชื้อ-โรคติดต่อกับการเดินทาง ตัวอย่างเช่น โรคกลุ่มอาการระบบหายใจรุนแรงตะวันออกกลางจากไวรัสโคโรนา (Middle East Respiratory Syndrome-coronavirus, MERS-coV) และ

โรคไข้หวัดนกจากไวรัสไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ A H7N9 จากประเทศจีน เป็นต้น⁽⁸⁾

ในปัจจุบัน มีหลักสูตรการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวอยู่ในหลายประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น ใช้เวลา 2-3 วัน, 1 สัปดาห์, 6 เดือน หรือ 1 ปี แต่ในประเทศไทยมีการเปิดหลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านเพื่อวุฒิบัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว โดยมีระยะเวลาฝึกอบรมนานถึง 3 ปี เป็นหลักสูตรแรกและหลักสูตรเดียวในระดับนานาชาติที่เปิดการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาดังกล่าว^(1,2,9,10) บทความนี้จึงขอเสนอแนวทางการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนักศึกษาและแพทย์ที่สนใจ ประกอบการพิจารณาเข้ารับการฝึกอบรมในสาขาวิชาดังกล่าว บทความนี้เป็นผลงานจากการเรียนการสอนในรายวิชา 499722 ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารทางการแพทย์ รายวิชาเลือกสำหรับนิสิตคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยอาศัยหลักการจัดประสบการณ์เรียนรู้สำคัญ 6 ประการ เรียกว่า “SIS-PAT หรือ ศิษย์-แพทย์” ประกอบด้วยการเรียนการสอนที่เน้นนิสิตผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-centered instruction), มีการบูรณาการความรู้ทักษะภาษาต่างประเทศกับการแพทย์ในกระบวนการเรียนรู้ (Integration), นิสิตเรียนรู้โดยการนำของตนเองภายใต้การสนับสนุนจากอาจารย์ที่ปรึกษา (Self-directed learning), สร้างสรรค์ผลงานจากการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม (Project-based learning), มีการประเมินผลงานร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับอาจารย์ที่ปรึกษา (Assessment), และถ่ายทอดความรู้เป็นประโยชน์

ต่อสาธารณชน (Transfer knowledge to benefit others) ซึ่งเป็นตัวอย่างของการประยุกต์ สหวิทยาการในการเรียนการสอนแพทยศาสตร์ หรือแพทยศาสตรศึกษา^(11,12)

การฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขา เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวในประเทศไทย

ในประเทศไทย เริ่มมีการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปี 2557 ตามหลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านเพื่อวุฒิบัตร แสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ เวชกรรม สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์ การเดินทางและท่องเที่ยว ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบ จากแพทยสภาในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2556 โดยมีสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบหลักสูตร^(1,2) หลักสูตรนี้มุ่งหวัง ให้แพทย์สามารถเฝ้าระวัง สอบสวนโรคที่เกิดจาก การเดินทางและท่องเที่ยว และประเมินความเสี่ยง ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน และดูแลรักษาผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จัดการปัญหาและภัยสุขภาพ ต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับการเดินทางและท่องเที่ยว ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ⁽¹⁾ สถาบันฝึกอบรมหลักในการฝึกอบรมหลักสูตร เวชศาสตร์การป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทาง และท่องเที่ยวในปัจจุบันประกอบด้วย 2 สถาบัน ได้แก่ คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นสถาบันแห่งแรกของประเทศไทย ที่เปิดการ ฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านรุ่นที่ 1 จำนวน 2 คน ในปีการศึกษา 2557⁽¹³⁾ และสถาบันเวชศาสตร์ ป้องกันศึกษา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เปิดการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านถัดมาเป็น แห่งที่ 2 จำนวน 3 คน ในปีการศึกษา 2559^(14,15) โดยใช้หลักสูตรเดียวกันตามข้อกำหนดของสมาคม

เวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทยและแพทยสภา

แพทยสภาได้กำหนดให้การฝึกอบรมแพทย์ ประจำบ้านในสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนง เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว จัดอยู่ในสาขา ประเภทที่ 2 ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องได้รับ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม และผ่านการ ปฏิบัติงานตามโครงการเพิ่มพูนทักษะ 1 ปี ครบถ้วนแล้ว ถ้าผู้สมัครไม่มีต้นสังกัดจากหน่วยงาน ของรัฐ หรือผู้สมัครอิสระ จะต้องผ่านการปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติงานชดใช้ทุนเพิ่มอีก 2 ปี (ได้รับ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรมมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 3 ปี) จึงจะมีสิทธิสมัครเข้ารับการฝึกอบรม ได้⁽¹⁶⁾ โดยในปี 2560-61 แพทยสภาอนุมัติจำนวน ตำแหน่งแพทย์ประจำบ้านเข้ารับการฝึกอบรมได้ จำนวนทั้งสิ้น 10 ตำแหน่ง โดยสถาบันฝึกอบรม หลักเป็นคณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัย มหิดล 5 ตำแหน่ง และสถาบันเวชศาสตร์ป้องกัน ศึกษา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข 5 ตำแหน่ง⁽¹⁷⁻¹⁹⁾

หลักสูตรการฝึกอบรมมีระยะเวลา 3 ปี หรือ 144 สัปดาห์ ประกอบด้วย การฝึกอบรมหลัก 3 ส่วน ได้แก่ การฝึกอบรมเวชศาสตร์ป้องกัน/ เวชศาสตร์การท่องเที่ยว (Preventive/Travel medicine training), การฝึกอบรมอายุรศาสตร์ เขตร้อนคลินิก (Clinical tropical medicine training) และการฝึกอบรมด้านการวิจัย (Research training)⁽¹⁰⁾ โดยครอบคลุมเนื้อหาสำคัญ 9 หัวข้อ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานและหลักการของเวชศาสตร์ ป้องกัน, ความรู้พื้นฐานด้านเวชศาสตร์การเดินทาง และท่องเที่ยว, การให้คำปรึกษาก่อนการเดินทาง, การควบคุม ป้องกัน และรักษาโรคที่พบบ่อยและ สำคัญของเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว, ปัญหาทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญ ในเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว, วิทยาการ ระบาด การเฝ้าระวัง สอบสวนโรคที่เกี่ยวข้องกับ

การเดินทางและท่องเที่ยว/ระเบียบวิธีวิจัย, เวชศาสตร์การบินที่เกี่ยวข้องกับเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว, การเฝ้าระวัง สอบสวน โรค และตรวจรักษาโรคหลังการเดินทาง, และ ทักษะ/เจตคติของวิชาชีพและความรู้ด้านบูรณาการ โดยผ่านทางการกิจกรรมการฝึกอบรมต่างๆ ได้แก่ การฟังบรรยาย ศึกษาดูงาน ประชุมวิชาการ ฝึกทักษะและปฏิบัติงานคลินิก รวมทั้งมีการวิจัย ในปีที่ 2 ของหลักสูตร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้อง ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาอายุรศาสตร์ เขตร้อนคลินิก (Master degree of Clinical Tropical Medicine (MCTM) หรือสาขาเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว หรือเทียบเท่า โดยมีระยะเวลาในการศึกษาไม่น้อยกว่า 10 เดือน⁽¹⁾

การประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบด้วย การประเมินระหว่าง การฝึกอบรม และการประเมินเพื่อวุฒิบัตร โดยการประเมิน ระหว่างการฝึกอบรมนั้น จะประเมินทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นการภายในของแต่ละสถาบันเพื่อเลื่อนชั้นปี สำหรับการประเมินเพื่อวุฒิบัตร ผู้ที่จะขอรับการ ประเมินจะต้องผ่านการฝึกอบรมครบถ้วนตาม หลักสูตร โดยสถาบันที่ให้การฝึกอบรมเห็นสมควร และเสนอชื่อให้เข้ารับการประเมินได้ รวมทั้งต้อง ส่งงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ ที่ใช้ประกอบการ สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาโทด้วย การ ประเมินเพื่อวุฒิบัตรประกอบด้วย การสอบข้อเขียน ทั้งปรนัยและอัตนัย เพื่อทดสอบความรู้ทั่วไป และความรู้เฉพาะแขนงเวชศาสตร์การเดินทาง และท่องเที่ยว, การสอบ MEQ/OSCE เพื่อทดสอบ ทักษะการแก้ไขปัญหา, การสอบสัมภาษณ์ ความรู้ ทั่วไปและประสบการณ์ในแขนงเวชศาสตร์ การเดินทางและท่องเที่ยว ผู้ที่ผ่านการสอบครบถ้วน ตามเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับวุฒิบัตรเพื่อแสดง ความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม

สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทาง และท่องเที่ยว หรือ Diploma of the Thai Board of Preventive Medicine (Travel Medicine) จากแพทยสภา^(1,2)

การฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยว ในต่างประเทศ

การฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การ ท่องเที่ยวในต่างประเทศมีหลากหลายหลักสูตร แตกต่างกันไปตามระยะเวลาการฝึกอบรม ตั้งแต่ 2-3 วัน, 1 สัปดาห์, 6 เดือน และ 1 ปี, โดย อาจเรียนแบบเต็มเวลา (full-time) หรือบางเวลา (part-time), สถานที่เรียนอยู่ภายในสถาบันที่ฝึก อบรม (on-site, face-to-face) หรือเรียนผ่าน ทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแบบออนไลน์ (on-line), ผู้เรียนอาจเป็นแพทย์ พยาบาล หรือบุคลากร ทางการแพทย์อื่นที่สนใจ และเมื่อผ่านการฝึกอบรม ครบถ้วนแล้ว จะได้รับใบรับรองหรือประกาศนียบัตร รับรองผ่านการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การ ท่องเที่ยว (certificate or diploma in travel medicine)^(2,9)

หน่วยงานระดับนานาชาติที่สำคัญทางด้าน เวชศาสตร์การท่องเที่ยวได้แก่ International Society of Travel Medicine (ISTM) มีสำนักงาน ตั้งอยู่ในรัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และ มีสมาชิกมากกว่า 3,500 คนจาก 100 ประเทศ ทั่วโลก ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา ทั้งที่ เป็นแพทย์ พยาบาล และบุคลากรอื่นที่ปฏิบัติงาน ทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยว หน่วยงาน ISTM จะรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ ความก้าวหน้า ในสาขาวิชานี้ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ วารสาร Journal of Travel Medicine, Travel Medicine News, การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ Webinar online learning program, การประชุมวิชาการ ISTM Congress, การฝึกอบรมระยะสั้น (2 วัน) Travel

Medicine Review and Update Course รวมทั้งจัดให้มีการสอบเพื่อรับประกาศนียบัตรรับรองความรู้ทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยว หรือ ISTM Certificate of Knowledge in Travel MedicineTM หรือ Certificate in Travel Health (CTH[®]) ซึ่งเป็นประกาศนียบัตรรับรองความรู้ในระดับสากลด้วย⁽²⁰⁾

ในประเทศสหราชอาณาจักร มีการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวหลายหลักสูตร ตัวอย่างได้แก่ หลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น (5 วัน) Travel Medicine ที่ London School of Hygiene & Tropical Medicine⁽²¹⁾, Liverpool School of Tropical Medicine มีหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น (3 วัน) Introduction to Travel Health⁽²²⁾ และหลักสูตรแบบออนไลน์ (5 สัปดาห์) Travel Vaccinations: Principles and Practice⁽²³⁾, The Faculty of Travel Medicine of the Royal College of Physicians and Surgeons of Glasgow (RCPSG) รับผิดชอบจัดการฝึกอบรมหลายหลักสูตร ได้แก่ Foundation in Travel Medicine เป็นหลักสูตรแบบ e-learning ระยะเวลา 6 เดือน แต่เริ่มด้วยการเรียนที่สถาบันฝึกอบรมก่อนใน 2 วันแรก⁽²⁴⁾, The Royal College Membership Diploma in Travel Medicine เป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมตัวสอบเข้าเป็นสมาชิกของราชวิทยาลัย RCPSG เริ่มต้นด้วยการเรียนที่สถาบันฝึกอบรมก่อนใน 1 สัปดาห์แรก ตามด้วยการเรียนแบบ on-line และ e-learning สัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 27 สัปดาห์ ในระหว่างนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเป็นสมาชิกของราชวิทยาลัย RCPSG ประเภท Affiliate Membership หลังจากนั้น ต้องผ่านการสอบ Part A (Written Examination) และ Part B (Objective Structured Clinical Examination, OSCE) of the Membership of The Faculty of Travel

Medicine (MFTM) Examination จึงจะสำเร็จการฝึกอบรม ได้รับประกาศนียบัตร Diploma in Travel Medicine และสิทธิในการเข้าเป็นสมาชิกประเภท Full Membership ของราชวิทยาลัย RCPSG⁽²⁵⁾ นอกจากนี้ หน่วยงานสาธารณสุขของประเทศอังกฤษ (Public Health England) ได้ร่วมมือกับสถาบันต่างๆ เป็นเครือข่าย National Travel Health Network and Centre (NaTHNaC) และจัดทำเว็บไซต์ TravelHealthPro เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้า-ออกจากราชอาณาจักร⁽²⁶⁾

ในประเทศออสเตรเลียมีการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวหลายหลักสูตรเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างได้แก่ หลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น (2 วัน) Travel Medicine Masterclass ที่ Monash University⁽²⁷⁾, หลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น 6 เดือน แบบเต็มเวลา Graduate Certificate of Travel Medicine ที่ James Cook University⁽²⁸⁾, และหลักสูตรการฝึกอบรมระยะเวลา 1 ปี แบบบางเวลา Specialist Certificate in Travel Medicine ที่ The University of Melbourne⁽²⁹⁾ เป็นต้น

วิจารณ์และสรุป

การเดินทางและท่องเที่ยวในทุกวันนี้มีความสะดวกมากขึ้นกว่าเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคสมัยแห่งการท่องเที่ยว⁽⁵⁾ ซึ่งผลจากการท่องเที่ยวมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ทางด้านบวกทำให้ผู้ที่ท่องเที่ยวมีความสุข สุขภาพดี มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม มีความเจริญทางจิตใจและปัญญา รวมทั้งในภาพรวมของประเทศ การท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อย่างมากเข้าสู่ประเทศในแต่ละปี^(4,5) แต่ในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็อาจส่งผลด้านลบเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพได้ ทั้งต่อตัวนักท่องเที่ยวเอง

และประชากรทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระบาดของโรคติดเชื้อ-โรคติดต่อที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการเดินทาง ส่งผลให้สาขาวิชาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว หรือเวชศาสตร์การท่องเที่ยว (Travel Medicine) มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน^(2,5-8)

ในประเทศไทย ได้มีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน (residency training) เพื่อวุฒิบัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว มาตั้งแต่ปี 2556 ซึ่งเป็นประเทศแรกและประเทศเดียวที่จัดให้มีการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านในสาขานี้ และยังเรียนควบคู่ไปกับหลักสูตรปริญญาโท สาขาอายุรศาสตร์เขตร้อนคลินิกด้วย^(1,2,9,10) จากสถิติของแพทยสภา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507-2560 มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้นจำนวน 48 คน เป็นแพทย์ที่ได้รับหนังสืออนุมัติ (อ.ว.) จำนวน 46 คน และแพทย์ที่ได้รับวุฒิบัตร (ว.ว.) จำนวน 2 คน⁽³⁰⁾ ซึ่งแพทย์ที่ได้รับวุฒิบัตรทั้ง 2 คนนี้เป็นแพทย์ประจำบ้านรุ่นที่ 1 ของประเทศจากคณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล สำเร็จการศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2560 ที่ผ่านมา และปัจจุบันเป็นอาจารย์สังกัดภาควิชาอายุรศาสตร์เขตร้อน คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล^(2,31,32) สำหรับในต่างประเทศ การฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น โดยผู้ที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมไม่จำเป็นต้องเป็นแพทย์ และอาจไม่จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนเต็มระยะเวลาที่สถาบันฝึกอบรม แต่สามารถเรียนเป็นบางเวลา หรือเรียนผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแบบออนไลน์ได้ หลักสูตรในต่างประเทศนี้มีหลากหลายแตกต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นบัณฑิตแพทย์ไทยที่ประสงค์จะปฏิบัติงาน

ทางด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวนี้ อาจพิจารณาเห็นถึงข้อเด่นในการเข้าศึกษาต่อหลักสูตรแพทย์ประจำบ้านภายในประเทศ เพื่อสำเร็จเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (medical specialist) มากกว่าการไปฝึกอบรมเพียงแค่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ ในต่างประเทศ

นอกจากการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านในประเทศไทย และการฝึกอบรมเวชศาสตร์การท่องเที่ยวในต่างประเทศแล้ว ผู้ที่สนใจยังสามารถเข้ารับการฝึกอบรมระยะสั้น หรือเข้าร่วมประชุมวิชาการทางด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวที่จัดขึ้นภายในประเทศเป็นระยะๆ ได้อีกด้วย ตัวอย่างได้แก่ การเรียน elective travel medicine (Open House) และการฝึกอบรมระยะสั้น (5 วัน) Travel Medicine Review 2018 โดยคลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อน คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล^(33,34), การฝึกอบรมด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวระดับกลาง โดยสถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา⁽³⁵⁾, การประชุมวิชาการนานาชาติ The Asia Pacific Travel Health Conference (APTHC) ซึ่งในปี 2561 นี้ จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ร่วมกับการสอบ Certificate in Travel Health™ (CTH®)⁽³⁶⁾ สำหรับเนื้อหารายละเอียดความรู้และกิจกรรมอื่นๆ ยังสามารถติดตามได้จากเว็บไซต์ Travel Medicine for health care personnel ของหน่วยเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล⁽³⁷⁾, ตำราเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล⁽²⁾ และเว็บไซต์ชมรมเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Thai Society of Travel Medicine)⁽³⁸⁾

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว เริ่มขึ้น

เป็นครั้งแรกในประเทศไทยอยู่ในความรับผิดชอบของสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย และแพทยสภา หลักสูตรการฝึกอบรมมีระยะเวลา 3 ปี ในสถาบันฝึกอบรมหลัก 2 แห่ง ได้แก่ คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข สำหรับในต่างประเทศ มีการฝึกอบรมทางด้านเวชศาสตร์การท่องเที่ยวหลายหลักสูตรแตกต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้น โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่จำเป็นต้องเรียนแพทย์มาก่อน นักศึกษา แพทย์ และผู้ที่สนใจควรศึกษา

ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการของตนเองต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้นิพนธ์ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ นายแพทย์ศิริเกษม ศิริลักษณ์ คณบดีคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ได้ให้การสนับสนุนการเรียนการสอนรายวิชา 499722 ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารทางการแพทย์ และการจัดทำผลงานของนิสิตในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Thai Travel Clinic คลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล. หลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว; c2548-61 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/th/resident-travel-medicine.html>
2. วัชรพงศ์ ปิยะภาณี, พรเทพ จันทวานิช, บรรณานิกร. เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์; 2561.
3. สถิติด้านการท่องเที่ยวปี 2560 (Tourism Statistics 2017) [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา. สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี 2560; 16 มกราคม 2561 [วันที่เข้าถึง 20 มีนาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก: https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=465&filename=index.
4. พงษ์ภาณุ เสวตรุนทร์. แอลงข่าวสถานการณ์ท่องเที่ยว เดือนธันวาคม ปี 2560 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา; 16 มกราคม 2561 [วันที่เข้าถึง 20 มีนาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก: https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=9882.
5. ประเวศ วะสี. ยุคสมัยแห่งการท่องเที่ยวและเวชศาสตร์การท่องเที่ยว. วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย 2558;5(1):75-8.
6. สมชัย บวรกิตติ. เวชศาสตร์การท่องเที่ยว Tourism Medicine. พุทธชินราชเวชสาร 2560;34(2):269-86.
7. ประเสริฐ ทองเจริญ. เวชศาสตร์การท่องเที่ยว. วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย 2555;2(2):116-8.
8. ประเสริฐ ทองเจริญ. โรคติดเชื้อ-โรคติดต่อ กักการเดินทาง. วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย 2557;4(1):80-4.
9. Leder K, Bouchaud O, Chen LH. Training in travel medicine and general practitioners: A long-haul journey!. Journal of Travel Medicine 2015;22(6):357-60. Doi: 10.1111/jtm.12240.

10. Piyaphanee W, Chanthavanich P. Residency training in travel medicine-a 3-year journey to become a specialist. *Journal of Travel Medicine* 2016;23(5):1-2. Doi: 10.1093/jtm/taw041.
11. ณฑพล ศุกัญญ์เศรษฐกุล. การเรียนการสอนนิสิตแพทย์แบบบูรณาการ เพื่อฝึกทักษะการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. *พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 2559.
12. ณฑพล ศุกัญญ์เศรษฐกุล. สหวิทยาการระหว่างสาขาวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการแพทย์ เพื่อประยุกต์ในการเรียนการสอนแพทยศาสตร์. *ธรรมศาสตร์เวชสาร* 2556;13(3):380-92.
13. Thai Travel Clinic คลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล. พิธีเปิดหลักสูตรการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว รุ่นที่ 1; 2 มิถุนายน 2557 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/th/Photo/opening-first-batch.html>.
14. สำนักสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข. กรมควบคุมโรคเปิดอบรมแพทย์ประจำบ้าน สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว รุ่นแรก; 9 มิถุนายน 2559 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://pr.moph.go.th/iprg/include/admin_hotnew/show_hotnew.php?idHot_new=83611.
15. กรมควบคุมโรค [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข. ประกาศรับสมัครแพทย์ประจำบ้าน สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว ปีการศึกษา 2559; 7 เมษายน 2559 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://www.ddc.moph.go.th/login/filedata/Recruit%20Residency_070459.pdf.
16. ศูนย์เวชบัณฑิตศึกษาแห่งประเทศไทย [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: แพทยสภา. ประกาศแพทยสภาที่ 89/2560 เรื่องการกำหนดประเภทสาขาและคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเข้ารับการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน สาขาประเภทที่ 1 และ 2 ประจำปีการฝึกอบรม 2561; 29 กันยายน 2560 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://tmc.or.th/pdf/files_tmc1-2_2561_29-09-2560.pdf.
17. ข่าว/ประกาศ แพทยสภา [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพมหานคร: แพทยสภา. ประกาศรับสมัครแพทย์ประจำบ้านและการขอขึ้นทะเบียนแพทย์ใช้ทุน/แพทย์ปฏิบัติงานเพื่อการสอบวุฒิบัตร ประจำปีการฝึกอบรม 2560 รอบที่ 1; 13 กันยายน 2559 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://tmc.or.th/detail_news.php?news_id=937.
18. Thai Travel Clinic คลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล. การรับสมัครแพทย์ประจำบ้านสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปีการศึกษา 2561; c2548-61 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/th/FrontNews/resident-application-2561.html>.
19. สถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. ประกาศรับสมัครแพทย์ประจำบ้านสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว สถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา กรมควบคุมโรค ประจำปีการฝึกอบรม 2561 (รอบที่ 1 จำนวน 5 ราย); 20 กันยายน 2560 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <http://ipm.ddc.moph.go.th/login/showimgdetil.php?id=5>.

20. International Society of Travel Medicine [Internet]. Dunwoody (GA): International Society of Travel Medicine; 2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <http://istmsite.membershipsoftware.org/>.
21. London School of Hygiene & Tropical Medicine [Internet]. London: London School of Hygiene & Tropical Medicine. Travel Medicine; c2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://www.lshtm.ac.uk/study/courses/short-courses/travel-medicine>.
22. LSTM Liverpool School of Tropical Medicine [Internet]. Liverpool: Liverpool School of Tropical Medicine. Introduction to Travel Health; c2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <http://www.lstmed.ac.uk/study/courses/introduction-to-travel-health>.
23. LSTM Liverpool School of Tropical Medicine [Internet]. Liverpool: Liverpool School of Tropical Medicine. Travel Vaccinations: Principles and Practice; c2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <http://www.lstmed.ac.uk/study/courses/travel-vaccinations-principles-and-practice>.
24. Royal College of Physicians and Surgeons of Glasgow [Internet]. Glasgow: The Royal College of Physicians and Surgeons of Glasgow. Foundation in Travel Medicine; c2017 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://rcpsg.ac.uk/travel-medicine/education/foundation-in-travel-medicine>.
25. Royal College of Physicians and Surgeons of Glasgow [Internet]. Glasgow: The Royal College of Physicians and Surgeons of Glasgow. Royal College Membership Diploma in Travel Medicine; c2017 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://rcpsg.ac.uk/travel-medicine/education/diploma-in-travel-medicine>.
26. TravelHealthPro [Internet]. London: National Travel Health Network and Centre; 2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://travelhealthpro.org.uk/>.
27. Monash University, Public Health and Preventive Medicine [Internet]. Melbourne: Monash University. Travel Medicine Masterclass; c2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://www.monash.edu/medicine/sphpm/teaching/shortcourses/travel-medicine>.
28. James Cook University, Postgraduate courses [Internet]. Townsville: James Cook University. Graduate Certificate of Travel Medicine; c1995-2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://www.jcu.edu.au/courses-and-study/international-courses/graduate-certificate-of-travel-medicine>.
29. The University of Melbourne, Faculty of Medicine, Dentistry and Health Sciences [Internet]. Melbourne: The University of Melbourne. Specialist Certificate in Travel Medicine; c2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <http://mdhs-study.unimelb.edu.au/degrees/specialist-certificate-in-travel-medicine/overview#overview>.

30. แพทยสภา [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: แพทยสภา. สถิติแพทย์; 2561 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tmc.or.th/statistics.php>.
31. Wasin Matsee. Travel Medicine: เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว (In review) [Internet]. In Facebook [Fan page]; 2014 January 19 [cited 2018 February 2]. Available From: <https://www.facebook.com/notes/wasin-matsee/travel-medicine-เวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว-in-review/10152270195707873/>.
32. คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล. ภาพข่าวกิจกรรม พิธีปัจฉิมนิเทศแพทย์ประจำบ้านสาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แขนงเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว รุ่นที่ 1 และพิธีเปิดหลักสูตรฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้าน รุ่นที่ 4 ปีการศึกษา 2560; c2551 [วันที่ปรับปรุง 1 มิถุนายน 2560; วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://www.tm.mahidol.ac.th/th-news-event-view.php?news_id=3233.
33. Thai Travel Clinic. คลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล. การสมัครเพื่อขอมา Elective Travel Medicine สำหรับผู้สนใจจะสมัครเป็นแพทย์ประจำบ้าน ปีการศึกษา 2561; c2548-61 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/th/new-resident-elective.html>
34. Thai Travel Clinic. คลินิกเวชศาสตร์ท่องเที่ยวและการเดินทาง [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ:โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อนมหาวิทยาลัยมหิดล.การอบรมระยะสั้น Travel Medicine Review 2018; c2548-61 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/th/FrontNews/travel-medicine-review-2018.html>.
35. สถาบันเวชศาสตร์ป้องกันศึกษา. Preventive Medicine and Travel Medicine [Internet]. In Facebook [Fan page]. ประชาสัมพันธ์ขอเชิญชวนเข้าร่วมอบรมด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวระดับกลาง; 10 มกราคม 2561 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.facebook.com/-PreventiveMedicineAndTravelMedicine/photos/a.1246941922005140.1073741828.1245567408809258/1797253193640674/?type=3&theater>.
36. 12th APTHC Bangkok 2018. [Internet]. Bangkok: Kenes Asia (Thailand); 2018 [cited 2018 February 2]. Available From: <http://www.apthc2018.org/>.
37. Travel Medicine for health care personnel. เรื่องน่ารู้ด้านเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยว... สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล; c2548-61 [วันที่ปรับปรุง 28 มกราคม 2561; วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.thaitravelclinic.com/education/>.
38. ชมรมเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: ชมรมเวชศาสตร์การเดินทางและท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย; c2553-60 [วันที่เข้าถึง 2 กุมภาพันธ์ 2561]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaitravelmed.org/>.